

Waar blijven de prestaties?

Een goed verhaal, natuurlijk leren, maar de praktijk is weerbarstig. Het is soms trekken en duwen. Trekken aan prestaties en duwen tegen onbegrip buiten en vrijblijvendheid binnen de school; dat zijn zorgen in de NL-praktijk. Scholen komen met eigen oplossingen. Houten heeft vanwege alle strubbelingen gekozen voor geleidelijkheid.

Rotatiebord met miniprestaties

Nee, spijt zul je niet snel horen, bij scholen die twee, drie jaar geleden zijn overgestapt op natuurlijk leren. Het is ook erg mooi als leerlingen geïnspireerd en gemotiveerd bezig kunnen zijn met zaken die hen liggen, en die nog zinvol zijn ook. Maar onderschatting erkennen ze, dat is er zeker wel geweest. “Meneer van Emst kan een mooi verhaal vertellen over natuurlijk leren”, zegt Ad van der Haven, adjunct op zijn kantoor van het vmbo in Gorinchem, “maar op de werkvloer is hij weg.” “In theorie is het allemaal fantastisch”, vindt ook Bertien Boerboom, opleidingscoördinator natuurlijk leren in Houten. “Maar aan de praktijk zitten haken en ogen.” Het betekent ook nogal wat, natuurlijk leren; NL in afkorting. Aan-

passingen in het gebouw, in onderwijsaanpak en veel, heel veel randvoorwaarden. “Plus alle energie die erin gaat zitten om het steeds uit te leggen.”

Dordrecht (mbo), Aalsmeer, Klaaswaal, Amersfoort; de Wellant-scholen kiezen hun eigen NL-pad; hun eigen invulling en tempo. Scholen zijn bezig of bereiden zich voor en starten in augustus. Drie mbo-vestigingen hebben hun initiatief *selfmade* genoemd (www.self-made.nl). Er is verder bijvoorbeeld ook natuurlijk leren, of een afgeleide daarvan, op andere aoc's zoals Holland College.

De scholen moeten zich nog bewijzen; tegen alle scepsis in. Van Emst had daar geen zin meer in, zo liet hij al merken in het interview in nummer 1. Maar de NL-mensen zijn er voorlopig niet mee klaar. “Je hebt vaak het

gevoel dat je aangevallen wordt”, zegt Van der Haven. “Er komen regelmatig ouders op bezoek die vragen: gaat het wel goed? Leren ze wel voldoende?”

Stok

Omschakelen vereist lef, denkt hij. “Mensen zien dingen die niet goed gaan en hebben dan een stok om mee te slaan.” Maar ook al slaan ze niet, ze hebben wellicht een punt. Wat levert het op? Hoe zinvol zijn prestaties en krijgen leerlingen voldoende basiskennis om op het hbo uit de voeten te kunnen? Hoe zit het bijvoorbeeld met Engels, wiskunde en biologie? Ouders uiten twijfels, leerlingen die zich plots in NL bevinden net zo, docenten die er niet in geloven – conservatief in de ogen

FOTO: ION VAN DEN BORN

◀ Joyce onderweg naar een gesloten dierenmagazijn

van veel NL'ers –, vertrekken naar andere scholen. En kunnen bpv-bedrijven alsjeblieft meewerken?

“We hadden onvoldoende zicht op wat er allemaal op je afkomt”, zegt Van der Haven, maar enthousiasme is er zeker. Leerlingen hebben veel vrijheid en kunnen min of meer doen wat ze willen. Ze bepalen zelf of, wanneer en wat ze leren. Vraaggestuurd. “Erg leuk”, reageert Marlene Loor (12). Je hoeft geen huiswerk te maken. Er zijn geen boeken meer, geen klassen, geen rooster en leerlingen krijgen geen cijfers. “Vind ik niet erg,” zegt ze, “want die waren bij mij toch niet zo goed.” Samenwerken is soms wel lastig, vindt Annika Hendry (12), net als Marlene eerstejaars op het vmbo in Gorinchem. “Maar zo leer je ook wel weer mensen kennen.” Vandaag voeren ze miniprestaties uit.

In groepjes van drie gaan ze het dierenmagazijn aanvullen, de kas ruimen, een krant maken of de weekafsluiting voorbereiden. Een van de leermeesters legt uit dat ze een bewijs wil zien van de opdracht die ze hebben uitgevoerd. Maakt niet uit wat. “De vorige groep had bijvoorbeeld heerlijke appelflappen.”

Huiswerk

Annika, Marlene en groepsgenoten Laura Blokland (13) en Joyce Verkerk (12) vertellen over eerdere prestaties. Net afgesloten. Laura werkte bijvoorbeeld aan een Valentijnservice. Met haar groepsgenoten maakte ze zakjes met snoep en rozen met een kaartje, te verkopen op 14 februari. Het ging goed, want de reclame werkte en alles

is verkocht. Marlene heeft met twee medeleerlingen zes weken gewerkt aan een schilderopdracht binnen school. Eerst informeren waar ze welke verf moesten halen, wat het zou kosten en welk gereedschap er nodig was en daarna de muren witten. Annika deed een prestatie buiten school, op een kinderboerderij. De bedoeling was dat ze er rondleidingen voorbereidde voor kinderen van vier, vijf jaar oud. Dat ze hen iets kon vertellen over de dieren, wat ze aten bijvoorbeeld, en hen ook iets kon laten zien. Ze had drie workshops over dierhouderij gevolgd. En van de prestatie leerde ze over omgaan met dieren, vertelt ze, en over presenteren aan kinderen. Maar, zegt ze, de taakverdeling in het groepje van vier verliep niet zo goed.

“Je leert meer praktisch,” vindt Joyce. “Beter dan uit boeken. Daar ben ik ook helemaal niet goed in. Als je bijvoorbeeld wilt leren serveren, kun je dat meteen oefenen.”

Hun ouders stonden niet direct te springen. Oké, ze hoefden geen boeken te betalen, maar ‘je moet wel wat leren’, zei de moeder van Joyce. “Nu vindt ze het wel goed.” “Je kunt ook altijd om huiswerk vragen als je wilt,” voegt Laura eraan toe. Annika zit zo bijna elke avond aan wiskunde en Engels. “Ik vind het belangrijk om dat bij te houden.”

Ervaren

Ze zijn voor Gorinchem de tweede NL-groep. Eind 2002, zo vertelt Van der Haven, “had ons aoc besloten dat we met sociaal constructivisme aan de slag moesten. Toen we daar de dikke Van Dale op nasloegen, concludeerden we dat we dat eigenlijk al deden.” De school experimenteerde met APS en SLO in praktische sectororiëntatie. “Toen er gevraagd werd wie er mee wilde doen, staken we de vinger op, niet beseffend wat dat allemaal zou meebrengen.”

Nu is het hele eerste jaar NL en het tweede jaar deels. “We hebben op een →

FOTO: TON VAN DER BORN

▲ **Marlene (voorgond) en een groepsgenootje luisteren naar uitleg over de miniprestatie**

ouderavond gezegd: uw kind zit in NL. We hebben uitgelegd wat dat inhield en we hebben ook geprobeerd ze te laten ervaren.”

“Het blijft lastig om het goed uit te leggen, maar over het algemeen werd het soepel opgepikt. Een paar kritische ouders zijn nog regelmatig langs geweest. We hebben wel overwogen of we een vrije keuze kunnen bieden; dus tegelijk nog een deel traditioneel. Maar we zijn een kleine school (320 vmbo'ers in totaal) en dat is lastig. Een paar leerlingen zijn naar een andere school gegaan omdat hun ouders het niet zagen zitten.”

“Iedereen refereert immers nog aan de oude manier van denken”, vervolgt hij. “Ouders en collega's. Mensen die een slechte onderwijsloopbaan hebben gehad en op school niet zo goed presteerden, zijn het gemakkelijkste te overtuigen.”

Wakker

“In de eerste week maken we duidelijk hoe het systeem werkt”, vertelt Van

der Haven. “Leerlingen krijgen te horen wat er van ze verwacht wordt. Sommigen pikken het snel op, anderen met wat meer moeite en voor een deel zal het misschien nooit helemaal aanslaan.”

“Buitengewoon cruciaal is de coaching van de leermeester. Die heeft continu contact met de leerlingen, bevraagt ze (wat doe je en waarom doe je dat zo) en heeft ze min of meer aangeliend. Zijn doel is leerlingen steeds bewust maken van waar ze mee bezig zijn.” “Docenten hebben daarmee écht een nieuw beroep. We hebben fors onderschat wat dat precies inhield. Dat moet je leren en voor die omscholing moet tijd en gelegenheid zijn.” In Gorinchem is er een interne coach aangesteld die op zijn beurt de docenten coacht. “Ook bij collega's is te merken dat de een het sneller oppikt dan de ander.”

Een hele omslag, erkent ook Daniëlle de Vries, coach bij diervverzorging in Dordrecht. “Ik ben een van de beleidsmakers hier”, zegt Pim Teunissen, van dezelfde mbo-vestiging. “Dus je hoort van mij een succesverhaal. En ik vind het een van de eerste onderwijsinnovaties die écht de docent raakt.”

“Die moet los komen van allerlei vanzelfsprekende zaken. Dat is wat als je gewend bent om frontaal voor de klas te staan. De coachende rol, dat je leerlingen een prestatie geeft in plaats van een boek en een toets, ze moet vrijlaten. Dat valt niet mee. Maar voor sommigen gaat het vanzelf, anderen hebben daar moeite mee. Zacht uitgedrukt.”

“Docenten die wij in de toekomst nodig hebben zijn dan ook docenten die NL willen geven. Anderen hebben we niet meer nodig. Ja, er zijn er altijd wel een paar die daar niet in mee willen. Die bieden we een andere functie aan. Of ze kunnen als expert optreden.” Wellant is er in elk geval duidelijk in.

Wennen aan de NL-aanpak geldt ook voor leerlingen. Teunissen: “Die voeren soms een half tot driekwart jaar geen zak uit en dan plots worden ze wakker. Dat is een proces wat je niet kunt aanduwen. Je laat ze een tijdje tobben, want die tijd halen ze dubbel en dwars in zodra ze zich realiseren: ik wil paraveterinair worden of ondernemer.”

“Er zijn wel leerlingen die het niet zo zien zitten”, vervolgt Teunissen. “Maar

voor leerlingen die niet voor NL kiezen is hier geen plaats.” Er is weinig keus. De eerste groep leerlingen kwam terug van stagetijd en bevond zich toen zomaar binnen NL. Een paar van hen, vierdejaar mbo, aangesproken tijdens de Skills masters in Rotterdam, vonden dat de docenten zich onvoldoende hadden voorbereid op de nieuwe aanpak. En niet alleen hun ouders vragen zich af wat ze nu leren, zo zeggen ze, dat doen we zelf ook af en toe.

Begeleidingswerk

Niet prutsen, maar presteren. Maar dan moeten er wel voldoende zinnige prestaties zijn. De theorie van NL vraagt immers om echte opdrachten uit de praktijk. Om betekenisvol leren in een context. Van meet af is dan ook gepoogd het bedrijfsleven te betrekken. “Ze werden er best wel blij van”, zegt Teunissen, “en beloofden ons inderdaad van prestaties te voorzien.” “Op het mbo is dat wat makkelijker”, zegt Van der Haven. “Maar op het vmbo is het best lastig om leerlingen in bedrijven te krijgen. Non-profitbedrijven, bejaardentehuizen, particulieren, dat is nog het makkelijkste. Bij andere bedrijven moet het groeien.” Ook op het mbo gaat het echter niet vanzelf. De meeste prestaties zijn niet gekoppeld aan een bedrijf, zegt Bertien Boerboom. “Bedrijven zeggen: ‘Wacht even, die leerling kan nog niets. Mooi, die ambities die jullie hebben, maar met alle drukte en stress die we zelf al hebben, hebben we hier liever geen experimenten. Dat kost teveel tijd en moeite.’ Daar hebben we nooit rekening mee gehouden. Dat ze op het bedrijf goede begeleiding nodig hebben, want ze zijn er bezig met prestaties waar ze eigenlijk nog geen benul van hebben. Dat kost twee keer zoveel menskracht.”

Probleem is dan, aldus Daniëlle de Vries, dat als je heel druk bezig bent met leerlingen op school, het er vaak niet van komt om voor prestaties op bedrijven nog gericht met leerlingen aan de slag te gaan. En bedrijven zitten ook niet echt te wachten op extra begeleidingswerk.

Het natuurlijk leren veronderstelt als het goed wordt uitgevoerd meer begeleiding dan het oude systeem, zegt Van der Haven. Hij ziet wel perspectief in begeleiding van vmbo'ers in prestaties

door mbo'ers van 17 of 18 jaar. "Leerzaam en het geeft ook praktische tijds-winst."

Prestatiejager

"Het is een logisch probleem", erkent Boerboom, prestaties regelen in bedrijven. Daarbij spelen nog twee punten, namelijk de aanpak van stages en de richtlijnen van de arbeidsinspectie. Als leerlingen stage lopen is enige 'arbeid van lichte aard' toegestaan indien het leerelement voorop staat. Er moet voldoende toezicht zijn en ook enig uitleg en begrip vooraf. Hoe dat te rijmen is met prestaties, is niet duidelijk.

Verder moet voor een leerling in natuurlijk leren de stage eigenlijk op een natuurlijk moment komen. En de inhoud van die stage zou 'natuurlijk' moeten zijn. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het leerproces ligt ook dan bij leerlingen. Meestal komen die blanco, zonder opdrachten ook, maar komen ze met een vooropgezet idee van 'dat wil ik leren' bij een bpv-bedrijf, dan kan dat botsen. 'Je kunt hier niet zomaar iets doen als je eerdere stappen niet beheerst'. Zo reageren aldus Lydia Kersbergen, bedrijfsadviseur bij Aequor, veel praktijkleiders.

Lukt het niet, dan zoekt een leerling maar een ander bedrijf. "Jammer", aldus De Vries. "Bpv-bedrijven hebben liever een standaardpakket met opdrachten", zegt Corina Hilgeman, coach diervverzorging in Dordrecht. Dan heb je nog het verschil in bol en bbl. In de beroepsbegeleidende leerweg wordt wel gepoogd om het NL-systeem toe te passen, maar zelfs in Dordrecht is dat niet voor 100 procent doorgevoerd.

Intussen wordt alles in het werk gesteld om bedrijven voor prestaties te mobiliseren. Vanuit Dordrecht worden bedrijven gevraagd tijdens bpv-bezoek en Houten heeft een prestatiejager aangesteld, iemand die het gedachtegoed uitdraagt en prestaties regelt. Dat valt nog niet mee.

De NL'ers geven niet op. Want ze zien dat het werkt. "Als er een externe factor is", zegt Van der Haven. "Als ze een prestatie kunnen verrichten voor een bedrijf of een andere opdrachtgever buiten de school, dan wordt het voor de kinderen meteen echt. Dan zie je de motivatie en serieuzeheid onmiddellijk toenemen."

Vrijblijvendheid

Nogmaals, de theorie is mooi. Leren op je eigen manier en in je eigen tempo, door zodra je daar aan toe bent, leervragen te stellen. Je verwacht dan inzet en motivatie. Het idee is dat je uiteindelijk beter voorbereid bent op het vervolg.

Maar in Dordrecht, waar de eerste NL-groepen in de tweejarige zijn uitgestroomd, was de ervaring dat er bij algemene vakken slechts de helft of driekwart was gedaan van wat eigenlijk gewenst is, schat Daniëlle de Vries. Twee leerlingen die na een jaar NL overstapten naar de mbo-opleiding in Barneveld konden daar weer bij het begin beginnen; ze hadden er onvoldoende geleerd om naar het tweede jaar te gaan, zo vond de school.

"Het werkt voor de ene leerling beter dan voor de andere", zegt Boerboom. "Er is misschien een 15 procent die zelfstandig opdrachten aanpakken, van nature geschikt voor het systeem. Die slepen een aantal leerlingen mee. Het merendeel moet het aanleren en dan is er ook nog een deel dat daar niet aan toekomt."

De eerstejaars van het vmbo in Gorinchem doen hun best. Van fouten maken kun je leren. Laura loopt buiten bij de paarden, Annika bakt met haar groepje, Joyce komt voor de gesloten deur van het dierenmagazijn en Marlene maakt een 'levend kwartetspel'.

Hoe werkt dat? "Leerlingen gaan in eerste instantie misschien wel enthousiast aan de gang", zegt Boerboom. "Maar na een paar maanden gaat er vaak toch een gevoel van vrijblijvendheid overheersen. Het kan immers allemaal maar. Dat is wel heel zorgwekkend."

Werkbaar

Houten heeft gekozen voor geleidelijkheid. Vorig schooljaar waren eerste-klassers van groen en diervverzorging met natuurlijk leren gestart. Volledig volgens de APS-principes.

Het viel tegen, erkent Boerboom. Vooral bij diervverzorging, een nieuwe opleiding in Houten, en dan ook nog in een nieuw systeem. "Het ging te snel; het groeide de docenten boven het hoofd."

De geleidelijkheid houdt in dat het eerste jaar 25 procent van het onder-

FOTO: TON VAN DEN BORN

▲ Marlene werkt aan een levend kwartetspel, te spelen bij afsluiting van de week

wijs vraaggestuurd is (gestuurd door de leervraag van leerlingen) en dat dit per jaar stijgt. Naar 50, 75, 80 procent. De leervragen zijn gekoppeld aan bpv-ervaringen. Hoe ga je verder zodra je terugkomt van het bedrijf?

Er is weer een vast rooster, met economie, wiskunde en biologie. "Het betekent dat leerlingen, die langzamerhand wat gemakkelijker werden, er weer om kwart over 9 moeten zijn. Het jaar daarvoor redeneerden ze vaak: 'ach, half 10 is ook goed'. Die houding was er langzamerhand ingesloten."

'Dat kan niet', vindt APS. 'Dat is geen natuurlijk leren meer.' "Maar," verdedigt Boerboom, "wij proberen het voor iedereen werkbaar te houden. Voor leerlingen, voor bedrijven en voor docenten." ∞

Ton van den Born